

Кондратюк-Антонова Т.В.,
кандидат філософських наук,
доцент, професор кафедри
соціально-гуманітарних та
правових дисциплін факультету
забезпечення державної безпеки,
Київській інститут Національної
гвардії України
(*м.Київ, Україна*)

Дерев'янку О.О.,
курсант 124 групи, факультету
забезпечення державної безпеки,
Київській інститут Національної
гвардії України
(*м.Київ, Україна*)

Лужанський В.Г.,
курсант 124 групи факультету
забезпечення державної безпеки,
Київській інститут Національної
гвардії України
(*м.Київ, Україна*)

ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ З ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

У сучасних умовах зростаючої глобальної нестабільності, гібридних загроз та інституційної кризи в багатьох державах, особливої актуальності набуває осмислення ролі військових формувань, які поєднують у собі як силу, так і правоохоронну функції. Це зумовлює необхідність глибшого соціально-філософського аналізу таких структур, як Національна гвардія, спеціальні підрозділи силових міністерств, які діють на межі армії та поліції. Діяльність таких формувань постає не лише як інструмент державного контролю, а й як індикатор суспільно-політичної стабільності, рівня довіри громадян до інституцій влади та ефективності демократичних механізмів.

До основних правоохоронних функцій військових формувань належать: захист конституційного ладу та територіальної цілісності України; охорона громадського порядку та безпеки під час масових заходів; охорона державних об'єктів, стратегічно важливих інфраструктур; участь у боротьбі з тероризмом, незаконними збройними формуваннями та організованою злочинністю; виконання завдань територіальної оборони та відсічі збройній агресії; реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їхніх наслідків; забезпечення правопорядку під час воєнного стану; участь у міжнародних місіях та співпраця з іноземними партнерами.

Сьогодні військові формування з правоохоронними функціями, зокрема Національна гвардія України, виконує широкий спектр завдань: від безпосередньої участі у бойових діях до охорони державних об'єктів, боротьби з тероризмом і розмінування звільнених територій.

Соціально-філософські засади функціонування військово-правоохоронних формувань базуються на розумінні держави як інституту, котрий покликаний забезпечити баланс між свободою індивіда та суспільною безпекою. У цьому контексті військові формування з правоохоронними функціями – це інструмент, який поєднує елементи примусу з функціями захисту правопорядку. Їхня діяльність вимагає збереження внутрішнього балансу між обмеженням прав заради безпеки та дотриманням основоположних прав людини.

З філософської точки зору, такі формування є виявом «влади як служіння», коли сила підпорядкована етичному обґрунтуванню. Вони уособлюють не лише державну волю, а й публічну відповідальність перед суспільством, де головним критерієм легітимності є не тільки сила, а й моральна обґрунтованість застосування насильства.

Шляхи здійснення військово-соціальної роботи включають в себе дотримання встановлених законами, військовими статутами та іншими нормативно-правовими актами прав та свобод військовослужбовців, реалізацію потреб, інтересів, врахування та застосування норм міжнародного гуманітарного права, зміцнення військової дисципліни, організованості та правопорядку.

В історії людства військові формування з поліцейськими функціями виникали в умовах загрози внутрішній безпеці. Їхнє створення зазвичай було відповіддю на потребу у спеціалізованих структурах, здатних діяти оперативно в умовах надзвичайних ситуацій.

Однією з головних філософських проблем, пов'язаних із діяльністю військово-правоохоронних структур, є легітимність насильства. Етичний аспект полягає в тому, що кожен військовослужбовець має діяти в межах, що визначаються не лише законами, а й етичними нормами.

Застосування сили є морально виправданим лише за умов дотримання певних принципів: законності (застосування сили повинно ґрунтуватися на чітких правових підставах. Без цього сила перетворюється на свавілля); необхідності (сила є морально допустимою тільки тоді, коли усі мирні засоби вичерпано, а дія безпосередньо спрямована на запобігання більшому злу); пропорційності (застосована сила має відповідати загрозі – вона не повинна бути надмірною або каральною за своєю суттю); гуманності (навіть у ситуації загрози життю має зберігатися людська гідність, а також правила поведінки з людьми: заборона катувань, повага до цивільних, гуманне ставлення до полонених); відповідальності (кожен представник силових структур несе особисту моральну й юридичну відповідальність за свої дії, навіть якщо діє за наказом).

Зловживання силовими повноваженнями в цих структурах можуть призвести до деградації демократичного ладу та перетворення військових формувань на інструмент політичного тиску.

Військові формування з правоохоронними функціями не можуть існувати окремо від суспільства. Тому їхня ефективність безпосередньо залежить від рівня довіри з його боку. У демократичній державі така довіра формується через прозорість, підзвітність, відкритість до діалогу, дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

Соціальна філософія наголошує на необхідності посилення громадського контролю над подібними структурами – через ЗМІ, правозахисні організації. Це дозволяє запобігти зловживанням та сприяє інтеграції силових структур у систему демократичних інституцій.

Сьогодні світ перебуває у фазі змін глобального безпекового простору. Розвиток військових формувань з правоохоронними функціями має враховувати нові загрози — кіберзлочинність, тероризм, гібридні війни, масові міграції. Водночас необхідно зберігати гуманістичний орієнтир, спрямований на захист особистості, а не лише державного порядку.

Україна, перебуваючи у стані війни, потребує якісної реформи правоохоронно-військових структур. Національна гвардія, як приклад такого формування, має поєднувати мобільність армії з соціальною чутливістю поліції.

Військові формування з правоохоронними функціями – складний соціальний феномен, який не можна розглядати виключно з позиції безпеки чи сили. Їхня роль полягає в забезпеченні тонкого балансу між правопорядком та правами людини, між державним інтересом і громадською свободою. Соціально-філософський аналіз таких структур дозволяє виявити глибинні суперечності їхнього існування та спрямувати розвиток у руслі гуманізму, демократії й соціальної справедливості.

Список використаних джерел:

1. Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення. *Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*. НАНГУ. Вінниця. 2024. <https://nangu.edu.ua/uploads/files/documenty/2024/naukova%20diyalnist/forumy/2024>
2. Козловець М.А. Військово-правове виховання військовослужбовців збройних сил України: соціально-філософський аналіз. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук*. Житомир. 2016. http://eprints.zu.edu.ua/22191/1/dys_Fedorenko.pdf
3. Коли з'явилася НГУ та яку роль виконує сьогодні. <https://www.rbc.ua/news/ukrayinski-natsgvardiytsi-vidznachayut-svyato-1742968641.html>.